

УДК 37:374:796.332

DOI 10.32755/sjeducation.2021.01.112

МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ В КУРСАНТСЬКО-СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Пилипенко Володимир Миколайович, кандидат технічних наук,
доцент, доцент кафедри фізичної підготовки,
Академія Державної пенітенціарної служби
(14000 Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34, e-mail: vpilip@ukr.net)
ORCID: 0000-0002-8495-106X

Педорич Анатолій Володимирович, кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін,
Академія Державної пенітенціарної служби
(14000 Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34,
e-mail: Anatoliy1616@ukr.net)
ORCID: 0000-0002-3429-3361

Гончар Віталій Валерійович, старший викладач кафедри
фізичної підготовки,
Академія Державної пенітенціарної служби
(14000 Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34,
e-mail: vitalik.gonchar777@gmail.com)
ORCID: 0000-0002-2500-1902

Стаття присвячена актуальній проблемі – виховання самостійності в курсантсько-студентській молоді засобами фізичної підготовки.

Розкрито методику виховання самостійності курсантсько-студентської молоді засобами фізичної підготовки, що передбачає поєднання ефективного змісту, форм та методів, реалізацію відповідних організаційно-педагогічних умов. Застосовувалися такі форми: індивідуальні, командні та групові заходи, самостійна робота, секційні заняття тощо. Найбільш результативними методами виховання самостійності курсантсько-студентської молоді засобами фізичної підготовки визначено: переконання, змагання, створення ситуації успіху, заохочення, доручення.

Крім того, встановлено, що ефективність методики залежала від дотримання педагогами таких чинників, як: формування в курсантсько-студентській молоді бажання підвищувати рівень знань щодо самостійності та фізичної культури як засобу саморозвитку; створення передумов, під час яких курсанти та студенти виявляли морально-вольові якості та вміння самостійно знаходити рішення; формування в курсантсько-студентській молоді здатності виконувати мотивовані дії й при цьому добиватися успішного виконання своїх рішень; здійснення гендерного підходу; оптимізації заняття спортивно-ігровою діяльністю на основі застосування сучасних освітніх технологій тощо.

Технологічна складова методів виховання самостійності в курсантсько-студентській молоді у процесі занять фізичною підготовкою складалася також із розроблених організаційно-педагогічних умов: науково-методичного забезпечення викладачів-тренерів з виховання самостійності в курсантсько-студентській молоді у процесі фізичної підготовки; застосування ефективного змісту, форм, видів і методів навчальної роботи з метою формування в курсантсько-студентській молоді мотивації до фізичного виховання; залучення курсантської та студентської молоді до організації та проведення змагань різного рівня.

Ключові слова: методика, виховання самостійності, курсантсько-студентська молодь, заняття фізичною підготовкою.

METHODOLOGY OF EDUCATION OF INDEPENDENCE IN CADET AND STUDENT'S YOUTH BY MEANS OF PHYSICAL TRAINING

Pylypenko Volodymyr, PhD in Engineering, Associate

Professor of the Department of Physical Training,

Academy of the State Penitentiary Service

(34, Honcha street, Chernihiv, 14000, Ukraine, e-mail: vpilip@ukr.net)

ORCID: 0000-0002-8495-106X

Pedorych Anatolii, PhD in Pedagogical Sciences, Associate

Professor of Pedagogy and Humanities Department,

Academy of the State Penitentiary Service

(34, Honcha street, Chernihiv, 14000, Ukraine,

e-mail: Anatolii1616@ukr.net)

ORCID: 0000-0002-3429-3361

Honchar Vitalii, Senior Lecturer of the Department of Physical Training,

Academy of the State Penitentiary Service

(34, Honcha street, Chernihiv, 14000, Ukraine,

e-mail: vitalik.gonchar777@gmail.com)

ORCID: 0000-0002-2500-1902

The scientific article is devoted to an urgent problem – education of independence of cadets and students by means of physical culture.

The article reveals the methodology of upbringing the independence of cadet and student's youth by means of physical culture, it presupposes a combination of effective content, forms and methods, the implementation of appropriate organizational and pedagogical conditions. The following forms were used: individual, team and group activities, independent work, sectional classes, etc. The most effective methods of educating the independence of cadet and student's youth by means of physical culture are determined, which are: persuasion, competition, creation of a situation of success, encouragement, instructions.

In addition, it was found that the effectiveness of the methodology depended on the teachers' observance of such factors as: formed in cadets and students a desire to increase the level of knowledge about independence and physical culture as a

means of self-development; created the prerequisites under which students showed volitional qualities and the ability to independently find solutions; formed students' ability to perform motivated actions and at the same time achieved the successful implementation of their decisions; implemented a gender approach; optimized sports and game activities based on the use of modern educational technologies, etc.

The technological component of the methods of educating the independence of cadet and students' in the process of physical education classes also consisted of the developed organizational and pedagogical conditions: scientific and methodological support of teachers-trainers to educate the independence of cadet students in the process of physical culture; application of effective content, forms, types and methods of educational work for the purpose of formation in cadet-student youth of motivation to physical education; involvement of cadet and student's youth in the organization and holding of competitions of different levels.

Key words: *methodology, education of independence, cadet and student's youth, physical education.*

Постановка проблеми. Інтенсивні зміни, що відбуваються в українському суспільстві, зумовлюють появу нових вимог до підготовки майбутніх фахівців різних галузей. Кожен вид діяльності тренера-викладача, який відрізняється освітніми завданнями, різноманітними засобами і результатами практичної діяльності, вимагає володіння певними психологічними знаннями і наявності професійних умінь, навичок та важливих особистісних якостей. Рівень їх сформованості в курсантсько-студентської молоді в процесі педагогічно-організованої самостійної роботи на етапах професійної підготовки впливає на успішність освітньої діяльності в закладах вищої освіти й подальшу адаптацію у сфері професійної діяльності. Тому проблема виховання самостійності курсантсько-студентської молоді засобами фізичної підготовки залишається однією з найбільш важливих, необхідних у сучасних умовах розвитку українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розуміння проблеми розвитку самостійності студентської молоді досліджувала значна кількість учених, а саме: Ю. Баєва, І. Григорович, Т. Пащенко, Н. Смагін, М. Тимчик, І. Шаталова та інші. Виховання самостійності засобами фізичної підготовки досліджували Л. Агрінська, Ю. Баєва, Д. Бінецький, С. Головін, Н. Довгань, С. Захарків, Б. Калюнов, Л. Матузов, О. Остапенко, І. Сімонова, В. Усанков та інші. З'ясовано, що питання розвитку самостійності в курсантсько-студентської молоді в процесі занять фізич-

ною підготовкою є актуальним, а також недостатньо порушеною науковою проблемою [1; 2; 3; 6].

Мета дослідження – розкрити методiku виховання самостійності курсантсько-студентської молоді засобами фізичної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення джерел показує, що, навчаючись у закладах вищої освіти, курсантсько-студентська молодь формує життєву позицію, продовжує розвиватися і прагне до самостійності, саморозвитку. Водночас виховання морально-вольових якостей знаходиться на незадовільному рівні, оскільки значна кількість курсантсько-студентської молоді не може самостійно долати перешкоди, труднощі у складних непередбачених ситуаціях, визначати свою позицію щодо здорового способу життя, розвивати свої найкращі фізичні та морально-вольові якості.

Ми погоджуємося із Ю. Басвою, що сучасний освітній процес закладів вищої освіти слід будувати на базі діяльнісного, компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів, що може створити сприятливі умови для виховання у студентів самостійності в процесі занять фізкультурно-оздоровчими заходами через активізацію рефлексивно-оцінної діяльності. Басва Ю. вважає, що самостійна фізкультурно-оздоровча діяльність створює умови для успішного виховання у студентів ключових професійно важливих якостей: самостійності, рефлексії, організованості, активності, емоційної стійкості, сенсомоторних здібностей, комунікативності, толерантності. Також самостійна фізкультурно-оздоровча ігрова діяльність, впроваджена в освітній процес, допомагає виробляти у студентів стресостійкість, що сприяє конструктивному подоланню криз і перешкоджає деструктивних змін особистості тощо [1].

Нами підготовлено методiku виховання самостійності курсантсько-студентської молоді засобами фізичної культури, що передбачає поєднання ефективного змісту, форм та методів, реалізацію відповідних організаційно-педагогічних умов з урахуванням визначених критеріїв та показників самостійності курсантсько-студентської молоді.

Метою підготовленої та впровадженої методики є виховання самостійності в курсантсько-студентської молоді засобами фізичної культури. Процес виховання самостійності курсантсько-студентської молоді побудований на основі особистісно орієнтованого виховання та навчання. Освітній процес опирався на дотримання принципів: доступності, наочності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, системності.

Реалізація методики виховання самостійності в курсантсько-студентської молоді засобами фізичної підготовки передбачала такі етапи, як:

- етап поглиблення й збагачення знань про самостійність як важливу морально-вольову якість у процесі фізичної підготовки;
- етап формування емоційно-мотиваційної сфери (бажання займатися фізичною культурою, інтерес до спортивної діяльності та традицій закладів вищої освіти);
- етап здатності приймати самостійні рішення, виявляючи витримку, наполегливість, терпіння; відповідальність за самостійно виконану роботу, вміння володіти собою у процесі виконання запланованих фізичних вправ;
- етап виявлення курсантсько-студентської молоді самостійності у практичній фізкультурній діяльності.

Визначено такий зміст занять з фізичної підготовки.

Футбол (навчання основним тактичним та технічним елементам, подолання труднощів у командній взаємодії, ігрова та змагальна діяльність тощо).

Рухливі ігри з елементами спортивних ігор (закріплення основних тактичних та технічних елементів у контексті обраного виду спорту (вправи в парах, групах та командах), показові змагальні виступи).

Традиційні спортивні заходи (заняття футболом, волейболом, баскетболом, робота в тренажерних залах тощо).

Під час виховання самостійності в курсантсько-студентської молоді засобами фізичної підготовки застосовувалися такі форми: індивідуальні, командні та групові заходи, самостійна робота, секційні заняття тощо.

Найбільш результативними методами виховання самостійності в курсантсько-студентській молоді засобами фізичної підготовки встановлено:

1. Переконавання – цей метод спрямований на конкретного курсанта чи студента або групу курсантів чи студентів – спонування їх до поглиблення знань про самостійність як важливу морально-вольову якість, цінність фізичного виховання; роз'яснення важливості рішучих та самостійних дій у процесі занять спортивними іграми. Викладачі-тренери мали змогу аргументувати курсантам та студентам про особливості кожної фізичної вправи, рухливої гри та акцентувати на самостійних діях, вчинках тощо.

2. Змагання – цей метод дав змогу курсантсько-студентській молоді виявити самостійність у процесі виконання технічних та тактичних діях, кращі фізичні якості, дотримуючись встановлених правил. Змагальна діяльність сприяла формуванню в курсантсько-студентській молоді впевненості у власних силах, бажання займатися фізичною культурою та спортивно-ігровою діяльністю та ін. Викладачі-тренери створювали відповідні умови, де кожен курсант та студент міг здобути перемогу, виявити самостійність, покращити фізичні якості, досягти індивідуальних успіхів. Також курсантсько-студентська молодь брала активну участь в організації занять з фізичної підготовки та змагань зі спортивних ігор. Викладачі-тренери стимулювали курсантів та студентів, акцентуючи на важливості морально-вольових якостей у досягненні мети, перемоги.

3. Створення ситуації успіху – у процесі занять спортивно-ігровою діяльністю створювалися педагогічні умови, де кожен курсант та студент мав можливість виявляти кращі індивідуальні якості, відчути радість перемоги.

4. Заохочення – викладачі-тренери заохочували курсантсько-студентську молодь, виконуючи разом з ними фізичні вправи спортивно-ігрової спрямованості, демонстрацією відеороликів, які показують успіхи відомих спортсменів та важливість фізичного виховання і спорту для досягнення мети, цінними подарунками.

5. Доручення – метод сприяв вихованню в курсантів та студентів самостійності у процесі виконання цілеспрямованих за-

вдань різної складності, формуванню вміння дотримуватися встановлених вимог, правил, виявляючи кращі індивідуальні якості та діяти на користь команди тощо. Викладачі-тренери давали курсантам та студентам посильні завдання та доручення, враховували їх інтереси під час вибору фізичних вправ, виду спортивної діяльності та інші.

Технологічний компонент методики виховання самостійності в курсантсько-студентській молоді в процесі занять фізичною підготовкою також склали розроблені організаційно-педагогічні умови: науково-методичне забезпечення роботи викладачів-тренерів щодо виховання самостійності в курсантсько-студентській молоді у процесі занять фізичною підготовкою; застосування дієвих змісту, форм, видів і методів освітньої роботи з метою формування в курсантсько-студентській молоді мотивації до фізичної підготовки; залучення курсантсько-студентської молоді до організації та проведення змагань різних рівнів.

Як зазначалося нами у попередніх публікаціях, ефективність методики виховання самостійності в курсантсько-студентській молоді в процесі занять фізичною підготовкою залежала від дотримання викладачами-тренерами таких чинників, як: формування в курсантсько-студентській молоді бажання підвищувати рівень знань про самостійність та фізичну підготовку як засобу саморозвитку; створення передумов, під час яких курсанти та студенти виявляли вольові якості та вміння самостійно знаходити рішення; формування в курсантів та студентів здатності виконувати мотивовані дії й при цьому добиватися успішного виконання своїх рішень; здійснення гендерного підходу; оптимізація занять спортивно-ігровою діяльністю на основі застосування сучасних освітніх технологій тощо [4; 5].

Отже, результати формувального етапу експерименту дають змогу стверджувати про якісні зміни в рівнях вихованості самостійності курсантсько-студентської молоді засобами фізичної підготовки в Експериментальній групі. При цьому слід наголосити, що в курсантів та студентів Контрольної групи суттєвих змін у вихованості самостійності не було виявлено (табл.).

Зміни у рівнях вихованості самостійності в курсантсько-студентської молоді засобами фізичної підготовки, які отримано після

експерименту, є статистично значущими. Достовірність цих результатів перевірено за допомогою критерію Пірсона χ^2 -критерію.

Таблиця – Динаміка рівнів вихованості самостійності курсантсько-студентської молоді засобами фізичної культури, %

Рівні	Експериментальна група		Динаміка	Контрольна група		Динаміка
	До експерименту	Після експерименту.		До експерименту	Після експерименту	
ВИСОКИЙ	11,3	26,1	+14,8	10,9	12,5	+1,6
СЕРЕДНІЙ	39,1	51,2	+12,1	39,0	39,7	+0,7
НИЗЬКИЙ	49,6	22,7	-26,9	50,1	47,8	-2,3

Висновки. Встановлено, що ефективність виховання самостійності в курсантсько-студентської молоді засобами фізичної підготовки залежала від умілого впровадження в закладах вищої освіти методики, яка включала етапи, зміст, форми і методи.

Технологічний компонент методики виховання самостійності курсантсько-студентської молоді склали розроблені організаційно-педагогічні умови:

- науково-методичне забезпечення роботи викладачів-тренерів щодо виховання самостійності курсантсько-студентської молоді у процесі занять фізичною підготовкою;

- застосування дієвих змісту, форм, видів і методів освітньої роботи з метою формування в курсантсько-студентської молоді мотивації до фізичної підготовки;

- залучення курсантсько-студентської молоді до організації та проведення змагань різних рівнів.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Перспективним може бути вивчення: гендерних особливостей виховання самостійності курсантсько-студентської молоді в процесі занять фізичною підготовкою тощо.

Список використаних джерел

1. Баева Ю. М. Воспитание самостоятельности студентов ВУЗа в физкультурно-оздоровительной деятельности: дис. ... канд. пед. наук:

13.00.08 / Российский государственный профессионально-педагогический университет. Екатеринбург, 2007. 178 с.

2. Масол В. В., Тимчик М. В. Теоретичні аспекти виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 3. К (123) 20. С. 266–269.

3. Пащенко Т. М. Самостійність як риса особистості. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* Київ, 2004. Вип. 36. С. 285–293.

4. Пилипенко. В. М. Виховання самостійності у курсантсько-студентської молоді в процесі занять фізичною культурою. *Науковий вісник Сіверщини*. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки. Чернівці: Академія ДПТС, 2020. № 2 (5). С. 121–129.

5. Пилипенко В. М., Тимчик М. В. Теоретичні аспекти фізичного виховання курсантсько-студентської молоді засобами футболу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 4 (98) 18. С. 124–127.

6. Тимчик М. В. Виховання фізичної культури учнів у процесі ігрової діяльності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія: Педагогічні науки: Реалії та перспективи. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. Вип. 14. С. 237–240.

References

1. Baeva, Yu. M. (2007), *Education of the independence of university students in physical culture and health-improving activity*: Phd in Pedagogy thesis, Russian State Vocational Pedagogical University, Ekaterinburg.

2. Masol, V V and Tymchyk, M V. (2020), Theoretical aspects of educating the determination of high school students in the process of physical education, *Scientific Journal of M. P. Drahomanov National Pedagogical University. Series 15: Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports)*, Issue. 3 K (123) 20, M. P. Drahomanov National Pedagogical University, Kyiv, pp. 266–269.

3. Pashchenko, T. M. (2004), Independence as a personality trait, *New learning technologies: scientific and methodical collection*, Kyiv, Issue. 36, pp. 285–293.

4. Pilipenko, V. M. (2020), Education of independence in cadet students in the process of physical education, *Scientific Herald of*

Sivershchyna. Series: Education. Social and Behavioral Sciences, Academy of the State Penitentiary Service, Chernihiv, No. 2 (5), pp. 121–129.

5. Pylypenko, V. M. and Tymchyk, M. V. (2018), “Theoretical aspects of physical education of cadet students by means of football”, *Scientific Journal of M. P. Drahomanov National Pedagogical University. Series 15: Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports)*, Issue 4 (98), M. P. Drahomanov National Pedagogical University, Kyiv, pp. 124–127.

6. Tymchyk, M. V. (2009), “Education of physical culture of students in the process of game activity”, *Scientific Journal of M. P. Drahomanov National Pedagogical University. Series of Pedagogical Sciences: “Realities and Prospects”*, Issue 14, M. P. Drahomanov National Pedagogical University, Kyiv, pp. 237–240.